

Pilinszki Attila

Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közzolgálati Kar

<http://mental.semmelweis.hu/hu/pilinszki-attila>

Az együttélési formák pluralizációjával és ezzel összefüggően a család fogalmának jelentésváltozásával mindenképp szükségesnek tartom, hogy reflektáljunk a családdal összefüggő szakmai- és köznyelvi fogalomhasználatra. A családalapítás – a kapcsolat felbomlása – új család alapítása olyan lehetséges élethelyzeteket és olyan rokoni kapcsolatokat hoznak létre, melyekre – ahogy Tóth (2012) is utal erre – még szavunk sincs. Másfelől pedig vannak kifejezések, melyek használatban vannak, azonban a jelentésük nem kellőképpen tisztázott. Az „ép család” kifejezés esetén egy olyan jelzős szerkezetről beszélhetünk, aminek mindkét összetevőjével kapcsolatban definíciós nehézségekbe ütközünk.

A kifejezés használatát nehezíti, hogy összemosódik az „ép” jelző két értelmezési dimenziója. A családszerkezetre vonatkoztatva épként azokra a családokra szoktak hivatkozni, amelyekben a családban nevelkedő gyermek(ek) mindkét vérszerinti, vagy örökbefogadó szülővel együtt élnek. A kifejezés minőségi dimenziója, illetve a két értelmezés disszonanciája szembetűnően jelenik meg a gyermekvédelmi gyakorlatban. Gyakran előfordul, hogy a gyermekek testi, lelki, érzelmi és erkölcsi fejlődésének veszélyeztetettsége miatt hatósági intézkedéshez (például védelembé vétel, átmeneti nevelésbe vétel) kell folyamodni olyan esetekben is, ahol a család szerkezetileg „ép”. A társadalmi csereelmélet családi instabilitásra vonatkozó elmélete kapcsán Lewis és Spanier (1979) éppen a minőség és stabilitás két dimenziója mentén különített el négy család típust: jó minőségű és stabil; rossz minőségű és instabil; instabil, de jó minőségű; rossz minőségű, de stabil családot megkülönböztetve. Jól látszik ebből is, hogy ezt a két megközelítést fontos külön kezelni, és önmagában már ezért sem szerencsés az „ép” fogalom magyarázat nélküli használata.

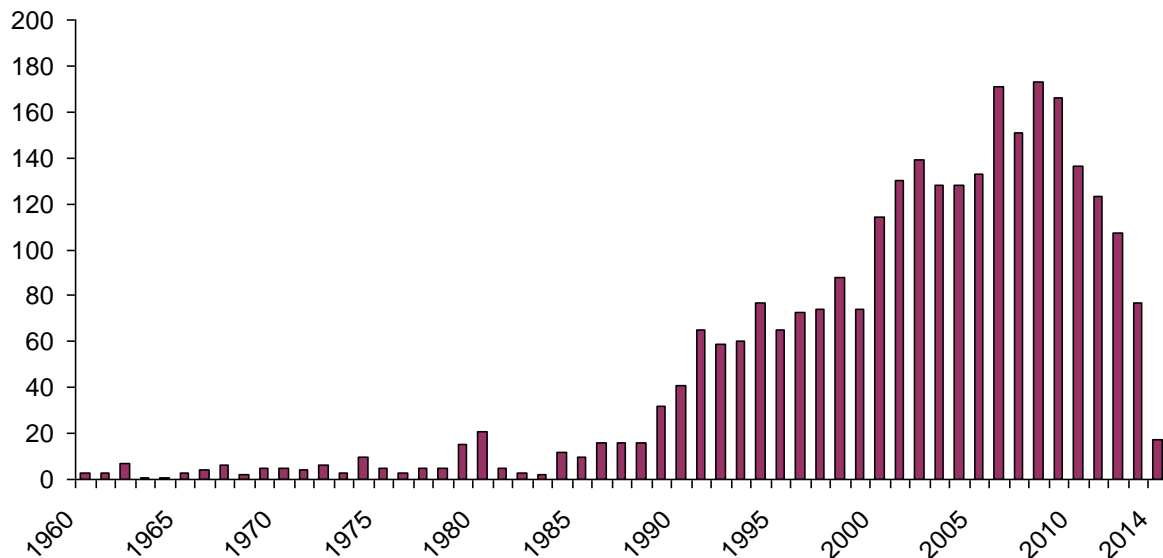
A következő nehézség az ép család ellentét-fogalma kapcsán adódik, hiszen ezeknél a kifejezéseknél (csonka, sérült) egyrészt még inkább dominál a minőségi dimenzió, és ennek révén az így besorolt, jó minőségű, egészséges családokra nézve méltánytalan és megtévesztő. Ha az ép család kifejezést tisztán a minőségi dimenzióban használjuk (jó minőségű, egészséges vs. rossz minőségű, veszélyeztető) kevésbé tűnik problémásnak, mintha szerkezeti jelzőként említjük. Családszociológiai tanulmányokban azonban gyakran szükséges használnunk a családszerkezetre utaló kategóriákat.

A különbségtétel mindenképpen indokolt, hiszen a válásban érintett családok és az ilyen családokban felnövő gyermekek számos jellemzője (pl.: iskolai végzettség, jövedelem) szignifikáns különbséget mutat az „ép” családok és gyermekeik jellemzőihez képest (Mohanty – Ullah, 2012). A válás tekintetében is kockázati tényezőként jelenik meg, ha a megkérdezett nem mindkét szülőjével nevelkedett (Földházi, 2009). További példák sorolása nélkül is egyértelmű, hogy keresnünk kell valamilyen használható, más jelentéstartalmai miatt kevésbé félrevívó kifejezést.

A megkülönböztetést használó nemzetközi tanulmányok alapvetően az *intact family* kifejezéssel élnek, ami alatt azokat a családokat értik, ahol a gyermekek mindkét (vérszerinti vagy örökbefogadó) szülővel együtt élnek – azaz nem érintette a családot válás, különválás vagy valamelyik szülő halála. Az *intact family* kifejezés használata a társadalomtudományi irodalomban a mai napig jelentősnek mondható. Három szociológiai, illetve interdiszciplináris adatbázist (Academic Search

Complete, SocINDEX with Full Text, MasterFILE Premier) vizsgálva azt láthatjuk, hogy 1960 és 2014. május között összesen 2825 tanulmányban szerepelt az *intact family* kifejezés. A legtöbb találatot a 2007-2010 időszakban láthatjuk (1. ábra).

1. ábra - Szakcikkék száma, melyben előfordul az *intact family* kifejezés (1960–2014)

Bár a magyar szaknyelvben meg-megjelenik az *intakt* kifejezés, alapvetően nem vagyok híve az angol kifejezések használatának – amikor van magyar megfelelője is. A fentiek alapján láthatjuk azonban, hogy nincs olyan magyar kifejezésünk a család szerkezeti sértetlenségére, ami mentes lenne a minőségi dimenzió felhangjaitól. Ezért elképzelhetőnek tartom, hogy a válással, különválással, illetve valamelyik szülő halálával nem érintett családok kategóriáját *intakt*nak címkézzük. A gond azonban az ellentétpár használatánál kezdődik. Az angol nyelvű szövegekben természetesen hat az *intact* és *non-intact* megkülönböztetés (Shek 2007), lefordítva azonban a magyar nyelv megerőszkolása lenne. Amikor a különbségtétel arra vonatkozik, hogy az adott család érintett-e a válásban/különválásban vagy sem (Burgoyne–Hames 2002), akkor az angol megfelelője (*intakt* és *elvált* családok) használható lehet. Ha azokra a családokra is vonatkozik a kifejezés, ahol valamelyik szülő elhunyt, akkor nyilván ez nem használható és egyelőre nem találtam megfelelő, magyaros kifejezést.

Összefoglalva a „szókeresés” eredményeit:

- Amennyiben az ép család a minőségi dimenzióra vonatkozik, elképzelhetőnek tartom a kifejezés használatát.
- Ha a családszerkezet sajátosságát szeretnénk kifejezni abban az esetben, amikor a szülők elváltak/különváltak, alkalmasnak tartom az *intakt* és *elvált* család fogalompár használatát.
- Amikor arra szeretnénk utalni, hogy egy család szerkezete a válás/különválás vagy valamelyik szülő halála révén megváltozott vagy sem, akkor használhatónak tartom az *intakt* család kifejezést, de az ellentétpárjára vonatkozóan nincs javaslatom.

IRODALOMJEGYZÉK

- Burgoyne, C. B. – Hames, R. (2002) Views of Marriage and Divorce: An In-Depth Study of Young Adults from Intact and Divorced Families. *Journal of Divorce & Remarriage*. 1/2. 75.
- Lewis, R. A. – Spanier, G. B. (1979) Theorizing about the quality and stability of marriage. *Contemporary theories about the family* 268–294.
- Mohanty, M. S. – Ullah, A. (2012) Why Does Growing up in an Intact Family during Childhood Lead to Higher Earnings during Adulthood in the United States? *American Journal of Economics & Sociology*. 3. 662–695.
- Shek, D. T. L. (2007) Intact and Non-Intact Families in Hong Kong: Differences in Perceived Parental Control Processes, Parent-Child Relational Qualities, and Adolescent Psychological Well-Being. *Journal of Divorce & Remarriage*. 1/2. 157–172.
- Tóth O. (2012) Új anyák és új apák: A gyerekvállalás motivációi. *Demográfia*. 2-3. 136–146.